

פרק יג התורה התלבשה בעולם הזה בלבוש גשמי אבל שורשה גבוה

... דע, כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות ולא תחסר כל בה. ועם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותים ושפלים, אין בזה תימה, כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם (=לאדם). כי האדם עומד בתחתונים, עם (=אע"פ) שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך, ממדרגה עליונה; גם זורח עליו צלם אלוהים שהיא המעלה העליונה. כך הם מצוות התורה, עם שהם דברים גשמיים - יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומו של עולם.

ומעתה אל יתמה האדם: איך יזכה האדם לעולם הבא על ידי התורה שהיא בדברים הקטנים והפחותים? כי השאלה הזאת, גם כן כמו השאלה על האדם: איך יזכה האדם (שהוא) בעל חומר לחיים הנצחיים? שהתשובה בזה, עם (=אע"פ) שהאדם הוא בעל גוף וחומר, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, כי יש בו רוח אלוהים, נשמה קדושה, אשר הנשמה הזאת חצובה מתחת כסא הכבוד. ובשביל (=ובזכות) הנשמה הזאת - זוכה האדם אל (ה)חיים הנצחיים. וכך, עם (=אע"פ) שמצוות התורה נראה שהם בדברים הפחותים, יש במצוות דברים עליונים על הכל, מגיעים עד עולם הבא. עד שמצוות התורה שמחויב האדם לפעול, הם דומים לגמרי אל האדם ונשמתי. ולפיכך כמו האדם עצמו אשר הוא עומד בעולם הזה ונשמתי מגיע עד עולם הבא, כך התורה והמצוות שמחויב האדם לפעול, הם בדברים שהם בעולם הזה ותכלית מדרגתם עומד ברומו של עולם.

וכך סבירא ליה לתנא (קידושין לט,ב; חולין קמב,א): "שכר מצווה בהאי עלמא ליכא". כי למעלת מדרגת המצוות ופנימיות שלהם, אין ראוי שיהיה תשלום שכר מצוות בעולם הזה²⁸⁶. זולת (=מלבד) מצווה שהיא "טוב לבריות" כמו כל אותם שאמרו (פאה א,א) "כבוד אב ואם, גמילות חסדים והבאת שלום" - מתוך שהם טובות האדם שהוא בעולם הזה, ראוי שיאכל פירות בעולם הזה (והקרן קיימת לו לעולם הבא). ולא כן שאר מצוות שאין שכרם (אלא) רק בעולם הבא...

ובפרק בני העיר (מגילה לב,א): "אמר רבי פרנך: האוחז ספר תורה ערום (=ישירות, ללא מטפחת) - נקבר ערום". ומוקי ליה שם: "(נקבר) ערום - בלא אותה מצווה".
ויש לשאול למה נקבר ערום בלא אותה מצווה, בהא מילתא דווקא?

הערות - ילמד ענוים דרכו

286 עיין בהרחבה לקמן פרק נט.

אבל הטעם, כי כשם שהתורה בעצמה לא באה בעולם אלא במלבוש²⁸⁷, ולא היה אפשר שיהיה האדם אוחז בתורה כי אם על ידי מלבוש התורה; כשם שהנשמה אי אפשר שתהיה בעולם, כי אם על ידי גוף - שהוא מלבוש הנשמה - (כך) גם כן אחיזה לאותה מצווה, כיון שאין אחיזה לתורה כי אם על ידי מלבוש גשמי. ולכך נקבר ערום בלא אותה מצווה, שהאחיזה לתורה בלא מלבוש גשמי - אין זה אחיזה, כיוון שהתורה שהיא בעולם, אינה עומדת, רק על ידי מלבוש, ועל ידי זה הוא האחיזה. וכך התורה שהיא לפנינו אין ראוי שיהיה לה אחיזה, כי אם על ידי המלבוש. ואם אוחז בתורה ערום בלא מלבוש - נקבר ערום בלא מצווה...

ובפרק קמא דברכות (ח,א): "אמר רב הונא ברבי יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור וכו' אפילו 'עטרות ודיבון', שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור - מאריכין לו ימיו ושנותיו".

וביאור עניין זה, שיש לתורה ג' מדרגות:
המדרגה האחת - מדרגה הנגלית לכל אדם.

המדרגה השנייה - הוא (הדבר) הנסתר בתורה, שאינו מובן (אלא) רק לחכמים ולנבונים. המדרגה השלישית - הוא שיש בתורה דברים (ה)מורים על עולם הבא. ודבר זה לא יושג לשום אדם, כי "עין לא ראתה אלוהים זולתך". וכל הנבראים לא ראו (אלא) רק עולם הזה, לא עולם הבא, שהוא עוד יותר במעלה, שעליו נאמר: "עין לא ראתה אלוהים זולתך"²⁸⁸.

ולפיכך יש לקרות התורה "שניים מקרא ואחד תרגום".

תרגום - הוא הנגלה, שהרי התרגום הוא לשון שהכל יודעים.

ושניים מקרא: האחד - על מדרגה שהיא לחכמים, ולפיכך הוא בלשון הקודש; השני - הוא על מעלה יותר עליון, הוא הפנימי שאין לשום אדם השגת עולם הבא²⁸⁹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

287 שתי נקודות יש ביחס ללבוש: א. הוא תואם את מה שהוא מלבישו; ב. מאפשר לדבר המולבש להתאים את עצמו ולהתקיים בסביבה שאינה מתאימה לו.

288 המדרגה השנייה, הנסתרת, נמצאת בעולם הזה, ברוחניות, כמו שגן עדן ועולם הנשמות שקיימים היום, ושם נשמות הצדיקים אחרי פטירתם. אבל מדרגת "העולם הבא" שיהיה לאחר תחיית המתים - אינה קיימת כלל בעולם הזה. ולכן אפילו הנביאים שזוכים להשגות במשלים של העולם הזה אינם משיגים דבר מעולם הבא, ועליהם נאמר "עין לא ראתה" - אפילו עין הנבואה [עין ברכות לד, ב, דברי רבי יוחנן. וגם שמואל לא חולק אלא על כך שהדברים האמורים בימות המשיח הם משלים ולא יהיו שינויים בטבע המציאות (עין רמב"ם הל' מלכים פרק יב), אבל אינו חולק שהנביאים לא השיגו דבר מעולם הבא (עין רמב"ם הל' תשובה פרק ח)].

289 עצם החזרה על משהו שכבר נקרא ללא שום תוספת פירוש, מלמדת על דבר שאינו מצוי עתה בנגלה כלל, והוא רק רומז לעתיד לבוא, למעלה מטעם ודעת.

וזהו שאמר: "כל המשלים פרשיותיו שניים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו". כי מן עולם הבא, ששם אריכות ימים ושנים, באים לו אריכות ימים ושנים. וכן האדם גם כן, יש לו מדרגות אלו: האחד - הגוף הנגלה, השני - הנשמה הנעלמת, השלישי - המדרגה שיש באדם שהוא מוכן לעולם הבא. וזה שאמרו חכמים (ב"ר יד): "וויצר (=בשני יו"דים) ה' אלוהים - שתי יצירות: אחת - בעולם הזה, ואחת - בעולם הבא". וזהו מדרגה אחרונה. והכל בכוח בריאה זאת, והוא צלם אלוהים, שנברא בו האדם. ועל ידי זה, יש בו המעלה האחרונה - היא עולם הבא. ודבר זה ביארנו במקום אחר ביותר.

ויותר נראה (ביאור קריאת שניים מקרא ואחד תרגום) - והוא נכון: כי מלמטה למעלה נאמר, כי התרגום - הוא למעלה העליונה, היא מדרגת עולם הבא. וזה כי התרגום אינו נחשב לשון כלל, כמו שאמרו (מגילה י, ב): "'וְהִכְרַתִּי לְכָבֵל שֵׁם וּשְׁאָר' (ישעיהו יד, כב) - אלו כשדים, שאין להם כתב ולשון". וביארנו זה במקומו²⁹⁰, כי לשון ארמי - שהוא לשון בבל (סוטה מט, ב) - אינו נחשב לשון²⁹¹. וכאשר אינו נחשב לשון, המחשבה הוא עיקר. והמחשבה היא המדרגה היותר עליונה, היא מדרגת עולם הבא. לכך "אחד תרגום". ועוד, שאין מלאכי השרת מבינים זה הלשון כחז"ל, שהרי אמרו (שבת יב, ב): "ישראל ששואל צרכיו בלשון ארמי - אין מלאכי השרת נזקקין לו", שאינו לשון המלאכים. ולכך (הקריאה ב) פעם שלישית - הוא תרגום, כי הוא כנגד עולם הבא²⁹², שאין שייך למלאכים עולם הבא כי אם לישראל, כמו שהוא ידוע²⁹³. והוא דבר מבואר ברור

הערות - ילמד עניים דרכו

- 290 בחידושי אגדות למסכת מגילה ולא זכינו להם. ועיין בחידושי אגדות לסוטה לג, א.
- 291 עיין גבורות השם פרק נד.
- 292 הפירוש הראשון בוחן את המדרגה של המקרא והתרגום על פי ההבנה. ועל כן המון העם בימי בית שני היה מבין התרגום יותר מהמקרא, והקריאה השנייה של המקרא שאינה מוסיפה דבר בהבנה - היא הנעלמת ביותר. לעומת זאת הפירוש השני בוחן את הקריאה בהתאם לרמת הלשון, ולשון ארמית גבוהה יותר מלשון הקודש, כיוון שהיא לשון שרק האדם והקב"ה מבינים ולא המלאכים. וניתנה הלשון הזאת דווקא לבבל, שהוא מקום הגלות של ישראל, ומבטא את מצב ישראל בגלות שבו אין להם חיבור לארציות אלא רק למעלתם הרוחנית. ואלו שני הפירושים שהביאו תוס' (ברכות ג, א) לכך שאומרים קדיש בארמית: "אומרים העולם: לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפילה נאה ושבח גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים והיה מתקנאין בנו. וזה אינו נראה, שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי. אלא נראה כדאמרין בסוף סוטה (מט, א) אין העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושתא ואיהא שמיא רבא דבתר אגדתא, שהיו רגילין לומר קדיש אחר הדרשה, ושם היו עמי הארצות, ולא היו מבינים כולם לשון הקודש, לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם". עיין בספר עוד יוסף חי שהפירוש הראשון של "העולם" הוא על פי מחזור ויטרי שביאר "יהא שם יה - מבורך" שיהיה השם שלם. ועיין גם כן בטור או"ח סימן נו ושם בשו"ע בביאור הגר"א אות א.
- 293 כי עולם הנשמות שייך גם למלאכים (אלא שהמלאך מקבל בכוח פנים שלא עמל על זה והאדם

למשכילים, שאין ספק בזה כלל, למי שיודע ברזי תורה, ונתבאר במקום אחר (דרך חיים ה,כב).

מכל מקום הדברים מבוארים, כי התורה הזאת - גבוה על גבוה, ומדרגה על מדרגה יש לה, עד עולם הבא.

והרי התבאר (מ) כל הדברים, שאף אם נראים דברי תורה כדברים פחותים מאוד, עם כל זה מגיעים עד עולם הבא... וכך כאשר עוסק בדברים הגשמיים - יש לו דבקות בפנימיות התורה, ומגיע עד עולם העליון... ואף אם אין הדברים הגדולים ידועים אל המשיג, מכל מקום המלבוש קרוב אל הגוף, והגוף הוא קרוב אל הנשמה, עד שהכל מתחבר ומתדבק בהשגה עליונה, ובזה יש דבקות לאדם במדרגה היותר עליונה היא מדרגת עולם הבא. ויש לאדם לימוד כפי ערך האדם - אשר הוא גם כן גשמי, ועם כל זה מצד הנשמה - יש לאדם דבקות למעלה למעלה...

הרי לפניך דברים נכבדים ויקרים מאוד, ששוב לא יהיה לך ספק, כי מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשר נתן השם יתברך לנו העסק בתורה.

אך הדבר הברור, אשר בו ייודע לך מעלת לימוד התורה ביותר הוא אשר התבאר לך ראשונה (בפרקים הקודמים): כי התורה הזאת מוציאה את האדם מן הטבע, עד שיש לו דבקות בו יתברך, שאם לא היו המצוות מן השם יתברך - היה האדם משותף עם שאר הנבראים הטבעיים, והמצוות הם מוציאים את האדם ממדרגת הטבעיים...

ולכך בני שמע בקולי לאשר איעצך: תלך בעקבות אבות העולם (=חכמינו ז"ל), שהם עשו (ל)עיקר (את) לימוד התורה ומצוותיה, ודקדוקי המצווה ודקדוקי דקדוקיה. ושאר חכמות - אף כי כל ראתה עיניהם ולא נעלם מהם דבר, מכל מקום דבקו בדרכי התורה בדיניה ובמשפטיה, קטן וגדול שם הוא, כי אמרת השם יתברך במצוות הם הצירוף עד שיגיע האדם אל הדיבוק בו יתברך.

ולפיכך כתוב (שמ"ב כב,לא): "הָאֵל תָּמִים דָּרְכוּ אִמְרַת ה' צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחֲסִים בּו" ודרשו (תנחומא שמיני אות ח): "מגין עליו - סוכך עליו". והוא הדיבוק בו, כמו שנתבאר למעלה. והידיעה במצוות - הוא צירוף הנפש עוד יותר.

והבן הדברים האלו, וקשרם על לבך, ועשה אותם עטרה לראשך, ואל ילוזו (=יסורו) מהם עיניך. כי הם דברי אמת ויושר, ברורים מאוד²⁹⁴.

הערות - ילמד ענוים דרכו

באהבה ומאור פנים כמי שמקבל בדין). אבל עולם הבא שהוא עניין זיכרון ועילוי הגוף וביטולו אל הנשמה - איזו שייכות יש למלאך בכל זה? ועיין נתיב העבודה פרק יא שמסיבה זו אין המלאכים יכולים לשבח ב"אמן יהא שמיה רבה" העוסק בעולם הבא.

294 בפרק יד מבאר המהר"ל את מעלת התורה על המצוות שהיא מגינה ומצילה מעבירה מפני שהיא רוחנית לגמרי.

בפרק טו מבאר המהר"ל את המשנה "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא" - שרק מי שכופר באחד

שאלות מנחות:

- ✦ מה המשמעות שהתורה "התלבשה" בגשמיות בעולם הזה?
- ✦ כיצד כשאדם אוחז בלבוש הגשמי של התורה - הוא מדובק גם בנשמת התורה הפנימית?
- ✦ האם האדם צריך להשיג בשכלו את הרבדים הפנימיים בתורה כדי להידיבק בצד הרוחני שבה?
- ✦ לאילו מבין שלוש המדרגות בתורה אין למלאכים השגה?
- ✦ אדם שלומד תורה כדי להידיבק בצד בפנימי שבה אך ללא כוונה לשם מצווה - האם ידבק בה? מדוע המהר"ל שב ומדגיש בסיום הדיון את הצד שהתורה היא מצוות ה'?

הערות - ילמד ענויים דרכו

משלושת הדברים שבהם תלוי העולם הבא (בנותן המדרגה - שכופר במציאות הבורא והוא האפיקורוס, במקבל המדרגה - שכופר ביכולת האדם לזכות למדרגה זו והוא הכופר בתחיית המתים, ובמדרגה עצמה - שכופר בדבר שמביא אל המדרגה והיא התורה שהיא מן השמים והיא זו שמעלה את האדם ממדרגת הטבע למדרגת העולם הבא) אין לו שייכות וחלק לעולם הבא.
בפרק טז מביא המהר"ל ארבע הוכחות שכליות לכך שאין אפשרות שלא תהיה תורה מן השמים. אנו עוברים ללימוד פרק יז.

מסלול 1: יום ד לפרשת ויצא
מסלול 2: יום א לפרשת ויצא